

Гордієнко О. А., С. С. Дорош// Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанскова – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. – С. 19 – 23.

С. С. Дорош,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри початкової освіти
та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної галузі

В умовах відродження держави та створення демократичного національного суспільства особливого значення набуває виховання особистості, яка здатна мислити самостійно та творчо. Вважаємо, що критичне мислення є одним із важливих чинників становлення демократичних засад в усіх сферах людського життя, а головною причиною гальмування демократичного розвитку суспільства та покращення життя є те, що значна частина людей просто не готова до критичного та самостійного мислення. Як бачимо, пріоритетне завдання, яке стоїть перед сучасною освітою, – виховання такої людини, яка здатна до самостійного, критичного мислення, уміє відстояти власний погляд, довести свою думку в будь-яких ситуаціях. А фундамент цього явища закладається вже початковій школі, адже в подальшому якості особистості розвиваються, уміння вдосконалюються. Перед вчителем стоїть важливе завдання виробити в дітей бажання брати активну участь у житті колективу, у вирішенні важливих питань сьогодення, формує в них уміння не тільки відстоювати свої погляди,

а й поважати точку зору своїх співрозмовників. Під критичним мисленням слід розуміти вид наукового мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення [4].

Мета статті – з'ясувати можливості застосування технологій розвитку критичного мислення молодших школярів, зокрема, на уроках мовно-літературної галузі.

Ідея розвитку критичного мислення зародилася у США, її коріння – у праці американських психологів ХХ ст.в Україні проблему розвитку критичного мислення було порушено вже в кінці 20 ст. Критичне мислення дослідники називають "сучасною логікою", наголошуючи, що критичного мислення можна і треба навчати [3, с. 31]. Зазначену технологію слід цілеспрямовано залучати вже з початкових класів, далі в середній і старшій школі, не припиняючи на всіх етапах освіти, навіть в освіті дорослих [3, с. 3].

У Державному стандарті початкової освіти читаємо, що на сучасному етапі освіта полягає не стільки в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення. Освіта орієнтована на майбутнє, а воно не може бути наперед визначеним. Отже, першочерговим завданням школи є розвиток в учня такого типу мислення, який забезпечить йому можливість адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, що повсякчас виникатимуть, а в "дорослому" житті уможливить пристосування випускника до нових, часом непередбачуваних політичних, економічних або інших обставин. Від рівня розвитку критичного мислення залежить якість розв'язання завдань, оцінювання та прийняття рішень.

Слід зазначити, що навчання в початковій школі є провідним видом діяльності молодшого школяра і основною формою розвитку пізнавальної активності[1, с. 37]. Чим молодша дитина, тим мають бути цікавішими завдання. Тільки так дитина протягом тривалого часу зможе займатися навчанням, а це необхідно для формування потрібних умінь та навичок.

Так, кожен урок української мови намагаємось проводити так, щоб він був насичений радістю та красою, ніс у собі позитив, а уроки розвитку зв'язного мовлення мають всі підстави для цього. Тут діти навчаються висловлювати свої думки, передавати почуття, будуючи речення та складаючи твори.

Запровадження різноманітних прийомів технології розвитку критичного мислення на постійній основі є оптимальним у процесі викладання мовно-літературної галузі. Це допомагає підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу, забезпечити ситуацію успіху для кожного учня. Учні отримують життєвий досвід, осмислюючи характери та ситуації, які можуть трапитися у їх житті. Адже не просто так читання є джерелом знань.

Радикальні зміни, які відбуваються у сучасному освітньому середовищі, акцентують увагу на необхідності формування гнучкого, критичного, динамічного мислення. Мова йде про виховання інтелекту творчої незалежної особистості, здатної на критично-конструктивне бачення себе, оточуючого світу і своєї ролі в ньому. На думку О. Белкіної, розвиток певних елементів критичного мислення в учнів початкових класів дає міцну основу і значно полегшує розвиток критичного мислення в подальшому [1, с. 37–40]. Вчена наголошує на тому, що потрібно дуже ретельно добирати вправи з застосуванням елементів критичного мислення, враховуючи психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, щоб не нашкодити розвитку психіки дитини.

Так, за допомогою технологій розвитку критичного мислення можна інтенсифікувати процес читання наукових текстів, навчити викладати думки на письмі. Також можна застосовувати різноманітні форми групової роботи, в процесі якої діти формують свої думки та висловлюють їх. Діти навчаються сприймати інших, аргументувати свої дії та думки. Діалоги відкритого типу, які можна запропонувати дітям на уроці, наприклад, під час роботи в групах, виховують в учнів віру в свої сили, вміння відстояти свою позицію шляхом порівнянь та узагальнень; вони також удосконалюють мовлення, поглиблюють

знання. У процесі роботи за цією технологією учень опановує прийоми роботи з інформацією та активного використання їх у самостійній роботі.

Основні етапи уроку з використанням стратегії критичного мислення представлено у таблиці.

Таблиця 1

Основні етапи уроку з використанням стратегії критичного мислення

Етапи уроку	Зміст етапу	Стратегії, які доречно використовувати
Розминка	Вправи на заучування скоромовок, промовляння чистомовок	"Віночок дружби", ранкове коло, ігрові технології
Обґрунтування навчання	Постановка мети та мотивація. Учитель формує інтерес та мотивацію	"Асоціативний куш", завдання на перспективу
Актуалізація	Актуалізація пізнавальних процесів, зацікавленість змістом навчання, перевірка знань із попередніх уроків. Учителю потрібно викликати зацікавлення в учнів, активізувати їх мислення.	"Ажурна пилка", "акваріум", карусель", читання з передбаченням
Усвідомлення змісту	Знайомство з новим. Потрібно підтримати зацікавленість та стимулювати старанність учнів	Квест-технології, кейс-метод
Рефлексія	Осмислення результатів діяльності на уроці. Необхідно спонукати учнів висловлювати певну інформацію своїми словами, також сприяти обміну ідеями між учнями.	"Сенкан" (сенкан – білий вірш, в якому синтезована інформація в стислому вислові з 5 рядків), "Мікрофон".

Цікавою для дітей є стратегія "кероване читання з передбаченням", яку можна використовувати на різних етапах уроку читання. Алгоритм стратегії такий. Діти ознайомлюються з назвою тексту та його автором перед читанням, далі ставимо питання, які дозволяють зробити припущення, про що саме буде йтися в тексті (робота в парах чи групах). Далі текст ділиться на частини, за якими учні читатимуть його. Зупинки робимо перед розв'язкою, в моменти кульмінації дії, щоб створити інтригу – ситуацію очікування. І знову даємо можливість учням висловитися, зробити передбачення стосовно того, що ж буде далі? А після читання аналізуємо, чи виправдалися передбачення. Якщо ні, то це означає, що ми можемо створити інший, не менш цікавий сюжет, а це вже шлях до творчості. При тому в кожного може вийти твір, який буде унікальним, абсолютно не схожим на інші.

Як бачимо, для розвитку критичного мислення учнів вчителю потрібно дозволяти їм розмірковувати, вільно висловлювати свою власну думку, а також цінувати їх критичні зауваження, міркування про життя і людей, залучаючи до навчання. А діти вчать ставитися з повагою до думок інших, брати активну участь у навчанні, розвивають упевненість у собі. Безперечно, представлені стратегії роботи сприятимуть розвитку мовлення, мислення, а значить, допоможуть формуванню відповідних компетентностей.

Список використаної літератури

1. Белкіна О. В. Критичне мислення учнів початкових класів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 5. С. 37–40.
2. Кроуфорд А., Саул В. та ін. Технології критичного мислення. Київ : Плеяди, 2006. 220 с.
3. Тягло А. В. Критическое мышление. *Проблемы мирового образования XXI в.* Харьков : Ун-т внутр.дел, 1999. 284 с.
4. Критичне мислення. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Критичне_мислення